

KUSH JANË JOBESIMTARËT

Description

Hamza Yusuf

Kufri mund të përkufizohet si mosbesim, mohim, mosmirënjohje ose refuzim arrogant i të vërtetës; ai ka edhe ngjyresa të tjera kuptimore në Kuran dhe Sunet. Kurani përmend se kur njeriu zë e shqetësohet nga e vërteta ai fillon të mendojë (*fekkerë*) rreth saj dhe të përcaktojë (*kaddera*) se cila është qasja më e mirë për të justifikuar refuzimin që ai i bën të vërtetës. Andaj, mosbesimi dhe zgjuarsia janë të lidhura me njëra-tjetrën. Aristoteli e përkufizon inteligjencën si mesatarja midis idiotësisë dhe zgjuarsisë ose dinakërisë. Mosbesimi (*kufri*) është një përgjigje ndaj të vërtetës që përmban të mbuluarin e saj. Nga ana semantike, rrënja e fjalës *kufër* (mosbesim) është *kefere*, që fjalë për fjalë do të thotë “me mbuluar”. Njëra prej fjalëve në arabisht për “bujkun” është *kafir*, sepse fermeri e mbulon farën me dhe’. *Kufri* është gjithashtu “fshehje”, si në rastin e *kufr el-ni’meh* (fshehja e mirësive). *Kufri* (mosbesimi) në Kuran përdoret si antonim për besimin (*iman*) dhe *kafir* (mosbesimtari) vihet përbri *mu’min* (besimtarit) si një prej dy reagimeve të mundshme ndaj shenjave të Zotit. Ai përdoret, gjithashtu, edhe si në kontrast me “mirënjohjen” (*shukr*).

Termi *kufër* ka edhe disa përkufizime (*hadd*) të tjera. Ibën Furaku e përkufizon *kufrin* si “Injorancë në lidhje me Zotin, në lidhje me vetitë e Tij, dhe një mohim e refuzim i këtyre kuptohet si e brendashkruar në injorancën në fjalë”^[1] Ajo që nënkupton ky përkufizim është se një njeri që mohon Zotin apo i shoqëron Atij dikë tjetër si ortak është injorant rreth Zotit, dhe injoranca e tij e ka shpënë atë drejt refuzimit të asaj që është e vërtetë lidhur me Zotin. Ibën Furaku citon Ebu Hasan el-Eshariun i cili, nga ana e tij, citon Ebu Husejn el-Salihin të ketë thënë:

Kufri është një padije rreth Zotit (xh.sh.) dhe është një cilësi e kundërt e njohjes së Zotit. Rron në zemrën e njeriut dhe rreh në rrafshin e kuptimit e jo të veprimit. Për më tepër, padija mbi Zotin është urrejtje e Zotit dhe qasje fodulle karshi Zotit, një qesëndisje e Zotit, si dhe refuzim.^[2]

Ebu el-Beka e përkufizon *kufirin* si “një sistem unik i besimit i kundërt me ligjin e shenjtë pa dyshim të vërtetë të Muhamedit (a.s.)”. Ai e zgjeron shpjegimin më tutje:

Njerëzit kategorizohen në dy grupe: ato e që pranojnë udhën e Muhamedit dhe quhen besimtarë (*mu'minun*); dhe ata që e refuzojnë atë, dhe ata quhen mosbesimtarë (*kafirun*). Nga ky këndvështrim, jobesimtarët (*kafirun*) përbëjnë një grup të vetëm, ndonëse dallojnë mes vedi; kësodore, ata janë të ngjashëm me sektarët ndër muslimanët: pra, kanë besime të ndryshme brenda fesë së Islamit. *Kufri* në vetvete mund të jetë si në fjalë ashtu edhe në vepra. Ka një fjalë që është e domosdoshme që të ketë *kufër*: d.m.th. refuzimi i diçkaje për të cilën muslimanët kanë rënë në konsensus [është *kufër*], pavarësisht nëse kjo vjen prej një besimi, të bërit rezistencë apo talljeje. Një akt që rezulton në gjykim *kufri* duhet të jetë i tillë që të jetë bërë qëllimisht dhe që të tregojë përbuzje të qartë për fenë, e tillë si ulja e ballit në tokë (*sexhde*) para një idhulli apo hedhja e Kuranit në plehra”^[3]

Ky përkufizim është në harmoni me pjesën më të madhe të kuptimeve moderne muslimane mbi *kufirin*. Është thjeshtëzues, bardh e zi, dhe presupozon që gjithësekush e ka dëgjuar mesazhin, ka menduar rreth tij dhe ka marrë një vendim përfundimtar mbi të. Termi ligjor *kufër* do të thotë “refuzim i asaj që është detyrimisht e njohur nga feja e Muhamedit (a.s.) – d.m.th. [*kufër* është] të refuzosh ekzistencën e Krijuesit, të misionit peygamberik të Muhamedit (a.s.), apo të ndalimit të kurvërisë e të çdo gjëje tjetër të ngjashme në ndytësi.” Ky përkufizim, i pranuar nga të katër shkollat e jurisprudencës, e përkufizon *kufirin* si refuzimi i një pjese thelbësore të Islamit, që është i njohur nga të gjithë ata që janë të familiarizuar me të. Logjikisht, nëse mohimi i një pjese thelbësore është *kufër*, atëherë mohimi i të tërës është a priori *kufër*. Për këtë arsye, muslimanët i kanë konsideruar tradicionalisht jomuslimanët si *kuffarë* (mosbesimtarë), duke qenë se ata nuk janë pjesë e gjirit të Islamit.

Është e rëndësishme që të përcaktohet statusi ligjor i *kafirit*, meqënëse *kafiri* nuk trashëgon prej muslimanëve, dhe as muslimanët nuk trashëgojnë prej një *kafiri*.^[4] Për më tepër, një *kafir* nuk varroset sipas riteve mortore islame dhe muslimanët nuk luten për të pas vdekjes së tij apo të saj. Më thellësisht, gjykimi i *kufirit* mbi dikë nënkupton se ai është syrgjynosur në mundimet e zjarrit në jetën e tij të amëshuar. Ligësia e mvëshjes së këtij gjykimi një personi është kaq e madhe sa që është ligjërisht e ndaluar të thuhet për ndokënd se është i paracaktuar për në Zjarrin e Xhehenemit, veç në qoftë e treguar kjo në një varg të qartë kuranor apo në një hadith (thënie profetike) me rrugë të shumëta transmetimi. Ajo që kuptohet nga ky ndalim është se dikush nuk mund të gjykojë gjendjen e brendshme të një personi me Zotin, por vetëm gjendjen e jashtme të tij apo të saj me njerëzit. Kurani pohon në mënyrë të qartë se realiteti i brendshëm i *kufirit* lipset të ketë detyrimisht një gjendje humbjeje dhe se *gjykimi [Përfundimtar] i takon vetëm Zotit (6:57)*. Muslimanët nuk duhet të humbasin kurrë nënkuptimet e thella të kësaj që sapo u tha. Profeti Muhamed (a.s.) e qartëson këtë kur thotë: “Unë jam urdhëruar që të gjykojë nisur nga aspekti i jashtëm, dhe Zotit i janë lënë realitetet e brendshme [lënda e gjykimit të tyre]”. Pra, së jashtmi një person mund të marrë një vendim të *kufirit*, por vetëm Zoti e njih gjendjen e tij të brendshme, dhe, rrjedhimisht, vetëm Atij i takon të përcaktojë destinacionin e tij përfundimtar.

Sipas Kuranit, *kufri* është një refuzim i shenjave të Zotit dhe shoqërohet nga një sërë cilësish, përfshirë krenarinë fodulle (*istikbar*), përqeshjen (*istihza*), përgënjeshttrimin (*tekdhib*), mosmirënjohjen (*kufran*), mizorinë (*kasauah*), zellin fanatik (*hamijeh*), rrëmbyeshmërinë dhe injorancën (*xhehël*), mburrjen me mendjemadhësi (*fakhr*), paturpësinë (*batar*) dhe zilinë (*hased*). Shumë prej këtyre cilësive të ulëta gjenden tek muslimanët dhe nuk janë të pranishme tek shumë njerëz të feve dhe besimeve të

ndryshme. Ka njerëz që ndofta nuk e quajnë veten muslimanë dhe ndofta s'dinë asgjë rreth Islamit, e përsëri ata mund të aderojnë në shumëçka prej rregullave morale të Islamit e të shohin metafizikisht ngjarjet në botë, njësoj siç duhet t'i shohë një musliman – d.m.th. ata i shohin ngjarjet sikur ato ndodhin nëpërmjet vullnetit të Zotit dhe me një urtësi të qenësishme, e cila shpeshherë mbahet e fshehtë nga qeniet njerëzore. Nga ana tjetër, disa muslimanë janë moralisht të rrënuar dhe metafizikisht të verbër, por megjithatë ata e konsiderojnë veten muslimanë. Pyetja që u lind shumë muslimanëve, veçanërisht atyre që rrojnë në trojet jomuslimane, është kjo: Ç'u ndodh njerëzve të besimeve të tjera kur vdesin? Domethënë, si klasifikohen jomuslimanët që kanë bërë një jetë të ndershme, janë sjellur mirë me të tjerët dhe që kanë qenë bamirës dhe vetëflijuës? Para se t'i japim përgjigje kësaj pyetjeje, është e rëndësishme t'i hedhim një vështrim tipeve të *kufrit* të cekura në Kuran.

LLOJET E *KUFRI* NË KURAN

Kurani identifikon disa tipe të *kufrit* dhe nga këto, shumica e dijetarëve kanë nxjerrë katër tipe të përgjithshme dhe e gjykojnë secilin prej të katërve si shkak i mjaftueshëm për humbjen në jetën e amëshuar: ***kufër inkar***, ***kufër xhuhud***, ***kufër muaneda*** dhe ***kufër nifak***.

Lloji i parë i mosbesimit është ***kufër inkar***, në të cilin Zoti as nuk njihet e as nuk pranohet. Ky përmban një refuzim, si me gjuhë por dhe me zemër, të shenjave të Zotit dhe një paaftësi për të njohur unitetin e Tij, kur ai paraqitet. Ky është tipi i *kufrit* që përmendet në vargun kuranor:

E ata që mohuan (keferu), për ta është njësoj ua tërhoqe vërejtjen apo nuk ua tërhoqe, ata nuk besojnë. Allahu ua ka vulosur atyre, ndërsa në veshët dhe sytë e tyre kanë një perde; e ata i pret një dënim i madh". (2:6-7)

Vulosja e zemrave të tyre shpjegohet më tej në një tjetër ajet kuranor që thotë, "Kur zemrat e tyre u kthyen dhe devijuan, Allahu i bëri që të devijojnë edhe më tej"

Tipi i dytë i mosbesimit është ***kufër xhuhud***, në të cilin Zoti njihet, por nuk pranohet, pavarësisht nga siguria mbi Të. Ky vjen nga njohja që zemra i bën vërtetësisë së asaj që i paraqitet, dhe nga mohimi i kësaj të vërtete me gjuhë. Ceket në një ajet kuranor, "*Kur u erdhi e vërteta dhe e njohën, ata e mohuan atë!*" (2:89). Ky tip i *kufrit* përsëritet në një numër vargjesh në Kuran. Si p.sh.,

Por kur u erdhën atyre shenjat Tona [faraonit dhe njerëzve të tij] të dukshme, ata thanë: "Kjo është magji e qartë!" Kështu, ata i mohuan (*xhehedu biha*) ato padrejtësisht dhe me mendjemadhësi, edhe pse shpirtat e tyre i besonin ato për të vërteta. Pa shiko, cili ka qenë fundi i shkatërrimtarëve! (27:13-14).

Ky verset pohon qartësisht se *kufri* i këtyre njerëzve lindi nga refuzimi i asaj për të cilën ata ishin mëse të sigurtë se qe e vërtetë. Ky është thelbi i ***kufër xhuhud*** dhe pa dyshim ai është tipi nga më të urryerit.

Muslimanë të shumtë besojnë se ***kufër xhuhud*** është tipi i vetëm universal i *kufrit*, ato lexojnë disa ajete që përshkruajnë këtë aspekt specifik të mosbesimit dhe ia atribuojnë atë dokujt që është jashtë gjirit të Islamit. Ka nga ata që e lexojnë vargun, "*Ata që u kemi dhënë librin [disa hebrej], e njohin atë (Profetin a.s.), ashtu siç i njohin bijtë e tyre*" (2:146) dhe dalin në konkluzionin se të gjithë hebrejtë janë të ndërgjegjshëm për Profetin Muhamed (a.s.) dhe, pavarësisht nga kjo, ata e refuzojnë. Sipas komentarëve tradicionalë rreth këtij ajeti, fjala "ata", i referohet rabinëve të caktuar që i ishin të vetëdijshëm për përshkrimin rreth Profetit në Torah si edhe për ardhjen e tij në Gadishullin Arabik.

Pavarësisht nga kjo dituri, këta rabinë ia mbajtën të fshehur atë hebrenjve të thjeshtë. Pjesa e dytë e vargut sqaron të parin: “*Por disa prej tyre e fshehin të vërtetën, duke e ditur mirë*”. (2:146). Në fakt, Ibn Xhuzej thotë se kjo mënyrë e të shprehurit është në të vërtetë një hiperbolë retorike për të theksuar pikën se profecia e Muhamedit duhet të ketë qenë e qartë për rabinët, dhe thotë se këtu Kurani po përsërit dhe thekson shembullin e rabinut Abdullah ibën Selam, i cili u bë musliman kur tha: “Ne rabinët e njohim përshkrimin e tij në Torah, njësoj siç njohim bijtë tanë”^[5].

Dhe vërtet, një numër rabinësh mesjetarë e konsideronin Profetin Muhamed (a.s.) si përmbushje e disa profecive çifute në Torah. Kaufmann Kohler-i, rabin, teolog dhe President i Kolegjit të Unionit Hebre në fillim të viteve 1900, shkruan:

Shpirtërat drejtues të Judaizmit e kanë pranuar [se Islami po përmbushte një profeci të Zakarias], duke i shpallur si Krishterimin ashtu dhe Muhamedanizmin si instrumente të Providencës Hyjnore, të cilave u është besuar misioni historik i bashkëpunimit në sendërtimin e Mbretërisë Mesianike, duke përgatitur kësodore triumfin përfundimtar të monoteizmit të kulluar në zemrat dhe jetët e të gjithë njerëzve dhe kombeve të botës. Këto pikëpamje, të shprehura nga Jehuda ha Levi, Majmonidi dhe Nahmanidi, u përsëritën nga shumë rabinë të ndriçuar kohërave të mëvonshme. Kjo nxjerr në pah se si kombet e krishtera ashtu edhe ato muhamedane besojnë në të njëjtin Zot dhe në zbulesën e Tij ndaj njerëzve, në unitetin e racës njerëzore dhe në jetën e përtejme; se ata kanë përhapur njohjen e Zotit nëpërmjet një literature të shenjtë të bazuar mbi Shkrimin tonë të Shenjtë; se në thelb ata kanë ruajtur Urdhëresat Hyjnore ashtu siç ato janë shprehur në Dekalogun tonë; dhe praktikisht u kanë mësuar njerëzve të përmbushin ligjet noe-tike^[6] të njerëzimit. Duke marrë parasysh këtë fakt të fundit, autoritetet mesjetare çifute i konsideronin të krishterët si gjysëm prozelitë, ndërsa muhamedanët, duke qenë ata monoteistë të pastër, shiheshin gjithnjë si më afër me Judaizmin”.^[7]

Ky kuptim është pothuajse joekzistent në mes të krishterëve dhe krejt i pazakontë ndër çifutët e sotëm. Kurani pohon:

Diskutoni me ithtarët e Librit vetëm në mënyrën më të mirë, por jo me keqbërësit e tjerë. Dhe thoni: “Ne besojmë në atë që na është zbritur neve dhe në atë që ju është zbritur juve. Zoti ynë dhe Zoti juaj është një – dhe ne Atij i nënshtrohemi si muslimanë”. Kështu, Ne të kemi shpallur ty (Muhamed) Librin (Kurani), kështu që ata që Ne u kemi dhënë Shkrimet, e besojnë atë. Dhe disa prej këtyre njerëzve besojnë edhe në atë. Shenjat tona nuk i mohon (jexhedu) askush përveç mosmirënjohësve (kafirun).” (29: 46-47).

Ky ajet është mjaft domethënës, meqënëse në të pohohet qartësisht se një arsye për shpalljen e Kuranit është që njerëzit e korpuseve të rregullave profetike të mëparshme të mësojnë rreth tij dhe ta pranojnë atë. Vargu i referohet hebrenjve dhe të krishterëve do të ndodhte që do të dëgjonin mesazhin e Islamit dhe ta përqaфонin atë si një tjetërkorporus rregullash nga i njëjti Zot që shpalli Torahun dhe Ungjillin. Kurani pohon, “*A nuk është vallë një provë për ata, fakti se dijetarët e bijve të Izraelit e kanë pranuar atë?*” (26:197). Gjatë jetës së Profetit Muhamed, dy dijetarë çifutë e pranuan si të vërtetë mesazhin e tij: Abdullah ibën Selami dhe Muhajriku, të cilët luftuan përkrah Profetit (a.s) në Uhud.

Ky tip i dytë i mosbesimit (*kufr xhuhud*) mund të klasifikohet më tutje si ndonjëherë i pakufizuar (*mutlak*) dhe i kufizuar (*mukajed*). Refuzimi i pakufizuar nënkupton një mohim të mbarë fesë, përfshirë këtu shpalljen e Zotit dhe Pejgamberin (a.s) e Tij. Kategoria e dytë është e kufizuar në refuzimin e saj dhe përmban mohimin e njërit apo shumë aspekteve të fesë. Për shembull, dikush i cili e pranon njëshmërinë e Zotit, faljen dhe pesë shtyllat e tjera, por mohon ndalesën e sodomisë është në një

gjendje *kufri xhuhud*, sepse në realitet ai e di se kjo është e gabuar, meqënëse është e ndaluar prerazi në Kuran dhe në hadithin e mirënjohur, por ai ka zgjedhur të ndjekë kapriçon e tij duke e pranuar atë.

Në poemën e tij didaktike, *Xheuhereh el-Teuhid*, Imam el-Lakani thotë se ata që mohojnë (*xhehede*) diçka të ditur nga të gjithë në fe, kanë hyrë në mosbesim (*kefere*). Në komentimin e këtij vargu, Sheh Bakri Rexhepi thotë:

Secili musliman i rritur, i shëndoshë mendërisht dhe i përgjegjshëm duhet të besojë në gjithçka që Zoti i ka obliguar muslimanët të besojnë, nga të gjitha ato çështje që konfirmohen kategorikisht dhe domosdoshmërisht. Kjo përmban obligimin e pesë faljeve në ditë, agjërimin, dhe shtyllat e tjera, si edhe ndalimin e tradhëtisë bashkëshortore, kurvërisë, sodomisë dhe pijeve dehëse. Prandaj, cilido që refuzon një urdhëresë apo ndalesë të qartë, duke e cilësuar atë më pak se detyrimore, apo i cili e bën të lejuar atë që Zoti e ka cilësuar të ndaluar ka dalë prej Islamit (*kefere*).^[8]

Lloji i tretë i mosbesimit është ***kufër mu'aneda***, ku një person e pranon Zotin, e njeh Zotin me fjalë, por mbetet në një gjendje mosbesimi për shkak të zilisë, urrejtjes apo frikës nga ndonjë frikë e perceptuar e humbjes së pasurisë apo rangut. Ky është mosbesimi i Heraklit, sunduesit të Bizantit dhe i Ebu Talibit, ungjit të Profetit. Ai dallon ngakufër *xhuhudi* vetëm në faktin se personi që vuan nga ky tip mosbesimi, në të vërtetë, e pranon se ai e njeh Islamin, por e ka të pamundur të shtrëngojë veten që të bëhet musliman. Fakti nëse ky grup do të mbetet në një gjendje humbjeje, kjo është në dorë të Zotit. Disa dijetarë kanë argumentuar se Ebu Talibi nuk do të qëndrojë në Zjarrin e Xhehenemit përjetësisht.

Kategoria e katërt dhe e fundit është ***kufër nifak***, në të cilin dikush e shqipton besimin me gjuhë, por e mohon atë me zemër. Ky është mosbesimi i hipokritëve (*munafikun*) dhe konsiderohet si forma më e rëndë e mosbesimit. Këta njerëz merren në mbrojtje dhe konsiderohen muslimanë; madje ata lahen dhe varrosen si muslimanë; dhe vetëm Zoti e di të vërtetën mbi ata. Nuk është e lejuar për njerëzit që të hamendësojnë nëse dikush është apo jo hipokrit. Sjellja, megjithatë, është kriter, dhe hipokritët kanë shenja të dallueshme në fjalët dhe veprat e tyre. Ky lloj mosbesimi mund të ekzistoj në shkallë të ndryshme.

KATEGORITË E MOSBESIMIT TË PËRVIJUARA NGA IBN KAJIM EL-XHEUZIJEH

Dijetari Ibn Kajim el-Xheuzijeh, autor i librave të numërt, ka parashtruar vetëm dy kategori themelore të mosbesimit, që përmbajnë nënkategori të ndryshme. Ai i ka konsideruar katër kategoritë e lartpërmendura si të ndryshme në shkallë, por jo në tip, dhe andaj, sipas tij, të gjitha ato kulmojnë me humbje. Këtë tip *kufri* ai e quante '*el-ekber*' ('më i madhi'), dhe të dytin "*el-asghar*" ('më i vogli'). Në të kaluarën, si rezultat i paditurisë rreth kësaj kategorie më të vogël të mosbesimit, disa autoritete muslimane kanë keqinterpretuar vargje nga Kurani dhe tradita profetike, dhe kanë nxjerrë padrejtësisht prej feje (anatemuar) disa muslimanë.

Kufër el-asghar. Ekzistojnë disa modifikime të mundshme të këtij tipi të mosbesimit. Njëri prej tyre përshkruhet në Kuran: *Kushdo që nuk gjykon sipas asaj që ka shpallur Allahu, ai është prej mohuesve (kafirun). (5:44).* Ky ajet u shpall kur një grup çifutësh sollën një kurorëshkelës para Profetit (a.s.) dhe i kërkuan atij që ta gjykonte këtë njeri.^[9] Zoti i shpalli Profetit (a.s.): *E qysh të drejtohen ata ty për t'i gjykuar, ku ata kanë Teuratin, në të cilin ka dritë dhe udhëzim.* Ky varg i jashtëzakonshëm dhe i thellë nuk i la Profetit (a.s.) asnjë zgjidhje tjetër përveçse t'i gjykonte ato me Librin e tyre, Torahun (Teuratin).

Kështu, sipas Kuranit, cilido që refuzon një ligj të zbritur nga Zoti është në një gjendje mosbesimi. Gjithsesi, Ibën Abasi e kufizoi zbatueshmërinë e këtij vargu. duke thënë: “Ky mosbesim është më i vogël se mosbesimi absolut dhe nuk e largon një njeri nga bashkësia e tij fetare”^[10], nga e cila thënie Imam Ibën Kajimi ka nxjerrë kuptimin e tij mbi *kufirin* më të vogël. Ai që nuk e ushtron ligjin largohet nga bashkësia e tij e besimit vetëm nëse ky person e mohon ligjin apo statusin e tij detyrimor. Megjithatë, në qoftë se dikush nuk ndjek një ligj të Zotit për shkak të përtesës, frikës, apo çfarëdo arsyeje tjetër që buron nga dobësia dhe jo nga mohimi i vetëdijshëm, një person i tillë nuk konsiderohet mosbesimtar.

Së këndejmi, sundimtarët në trojet e Islamit të cilët nuk zbatojnë sheriatin nuk konsiderohen mosbesimtarë derisa ata të mohojnë haptazi ligjin e shenjtë. Sipas një hadithi autentik, për sa kohë sundimtarët kryejnë faljen, nuk urdhërojnë për asgjë që thyen ligjin e shenjtë, dhe nuk shfaqin asnjë formë tjetër mosbesimi të qartë (*kufër buvah*), autoriteti i tyre shtetëror do pranuar dhe nderuar.^[11] Për këtë arsye, vrasja e presidentit egjiptian Enver Sadat, në vitin 1981, si pasojë e një “fetvaje” që e etiketonte atë *kafir* është një shembull i ligësisë dhe padrejtësisë së pamasë që rrjedh nga një injorancë e këfillë. Fill pas kësaj vrasjeje, unë i bëra një vizitë dijetarit dhe myftiut të shquar tunizian, Sheh Shadhili Nejfarit, dhe ai më tha: “Ajo çka bënë ata kriminelë ishte një krim i neveritshëm kundër Islamit dhe Ligjit të shenjtë”

Disa hadithe cekin shembuj të tjerë të akteve që i përkasin këtij tipi mosbesimi, i cili nuk e nxjerr nga feja (anatemon) një person. Sipas një hadithi autentik të transmetuar nga Muslimi, Profeti (a.s.) ka thënë: “Dy cilësi në bashkësinë (*umetin*) time janë një lloj *kufri* tek ata që i shfaqin ato: të kritikuarit e prejardhjes së të tjerëve dhe vajtimi mbi të vdekurit”^[12] Në një tjetër hadith të transmetuar nga Imam Buhariu dhe Muslimi lexojmë: “Mos u ktheni rishtazi në mosbesimtarë (*kuffar*), pasi unë të jem larguar, duke vrarë njëri-tjetrin [në luftë civile]”^[13] Ndonëse Profeti (a.s.) ka përdour këtu fjalën *kuffar*, komentatorët kanë rënë dakord se kjo do të thotë “mos kryeni veprime e *kufarëve* duke vrarë njëri tjetrin”. Ajetet në kapitullin e dyzet e nëntë të Kuranit që qartësojnë rregullat gjatë luftës në rast se muslimanët luftojnë kundër njëri tjetrit janë kyçe në përcaktimin e kuptimit këtu. Domethënë, të luftuarit kundër muslimanëve të tjerë nuk e nxjerr pa kushte muslimanin jashtë Islamit. Të kuptuarit e këtij aspekti plot me dritëhije të *kufrit* është thelbësor për muslimanët e ditëve tona, të cilët nguten të anatemojnë, nxjerrin prej feje, sivëllezërit e tyre muslimanë. Hadithi që duhet të mbisundojë në zemrat tona, i cili është fund e krye i saktë, është ky: “Nëse një musliman quan një musliman tjetër *kafir*, atëherë ky pohim është i vërtetë për njërin prej atyre të dyve”^[14] Domethënë, vetë akti i të quajturit të një personi qafir është në vetvete *kufër* nëse pohimi nuk është i vërtetë.

Kufër el-ekber. Kategoria e dytë, sipas Ibn Kajimit, është “*kufri* më i madh” (*kufir el-ekber*), të cilin ai e nënndan më tej në pesë kategori: mosbesim që lind nga përgënjeshtrimi (*kufir tekdhib*); mosbesim që lind nga arroganca (*kufir istikbar*); mosbesim që lind nga neglizhenca (*kufir irad*); mosbesim që lind nga dyshimi (*kufir shekk*); dhe mosbesim që lind nga hipokrizia (*kufir nifak*).

Mosbesimi që rrjedh nga përgënjeshtrimi (*kufir tekdhib*) është një refuzim për të besuar Pejgamberët e

Zotit mbi bazën se ata gënjejnë. Ibën Kajimi thotë se numri i këtyre jobesimtarëve është i parëndësishëm, thjesht sepse Zoti i ka ndihmuar Pejgamberët e tij me mrekulli dhe prova të qarta të vërtetësisë së tyre. Në lidhje me njerëzit në kohën e Profetit (a.s.), Kurani thotë “*Me siguri, ata nuk pohojnë se ti je gënjeshtar (jukedhibuneka), por keqëbërësit i mohojnë (jexhedune) shenjat e Zotit*” (6:33).

Mosbesimi që lind nga arroganca (*kufri istikbar ue iba*) përfshin refuzimin për të mos pranuar burimin për shkak të një perceptimi se ai i drejtohet rangut të ulët të njerëzve. Sipas Ibën Kajimit, pjesa më e madhe e atyre që iu kundërvunë Profetit (a.s.) gjatë jetës së tij, i përkasin kësaj kategorie. Ky lloj *kufri* është gjithashtu edhe mosbesimi i faraonit, i cili tha: “*Vallë a t’u besojmë dy njerëzve që janë si ne, ndërsa populli i tyre na shërben neve?!*” (23:47). Edhe Iblisi gjithashtu ka vuajtur nga i njëjti tip *kufri*, i cili u shfaq në refuzimin e tij për t’i rënë në sexhde Ademit (a.s.). Kurani pohon, “*Ai u tregua arrogant (istekbere)*” (38:74).

Mosbesimi i braktisjes së qëllimshme apo neglizhencës (*kufri irad*) përfaqëson një indiferencë të plogësht kundrejt shpalljes dhe një shpërfillje në të hulumtuarit e pohimeve profetike. Në katolicizëm kjo i korrespondon mëkatit të apatisë apo plogështisë. Ajo përmban një mungesë të plotë të kureshtjes intelektuale dhe shpirtërore. Plogështia shpirtërore është veçanërisht e pabesë sepse shpeshherë ajo fshihet nën mantelin e veprimtarisë dobiprurëse të kësaj bote, siç janë profesioni mjekësor apo madje dhe veprat e bamirësisë. Nuk është domosdoshmërisht përtaci e trupit apo e mendjes, por më fort e shpirtit. Vajtje-ardhjet e dynjasë i pajisin shumicën e njerëzve me një shfajësim për të mos e vrarë mendjen me problemet fetare të interesit themelor, por një qëndrim i këtille përbën një tip mosbesimi, një ‘kthim të shpinës’ (*i’rad*) ndaj Zotit.

Mosbesimi që lind prej dyshimit (*kufri shekk*) është mungesë angazhimi, ku dikush as nuk e mohon e as nuk e pohon të vërtetën e profetëve, por zgjedh të qëndrojë asnjëanës. Në gjuhën e sotme të folur ky person quhet agnostik. Sipas Ibën Kajimit, ky është i ngjashëm me mosbesimin e neglizhencës (*kufri irad*), sepse nëse një dyshues do të ndërmerre një hulumtim serioz, dyshimi do t’ia linte vendin besimit. Kështu që, sërish, një person i tillë u kthen shpinën shenjave të Zotit dhe refuzon t’i marrë në konsideratë ato me seriozitet.

Së fundmi, nënkategoria e fundit e mosbesimit më të madh është ajo që lind nga hipokrizia (*kufri nifak*). Kjo është forma më e rëndë e mosbesimit dhe përmban ndëshkimin më të ashpër në jetën e amëshuar. Ky klasifikim i mëtejshëm shton disa ngjyresa që nuk janë të pranishme tek klasifikimi i parë. Të dy janë të dobishme për të kuptuar plotësisht fenomenin e mosbesimit në Kuran.[\[15\]](#)

KUSHTET E NEVOJSHME PËR TË ANATEMUAR (NXJERRË PREJ FEJE) NJË INDIVID

Ndonëse destinacioni përfundimtar përcakohet vetëm nga Zoti, të përcaktuarit e pozitës ligjore të një personi përkundrejt fesë është thelbësor në këtë botë për shkak të pasojave të qarta që ka kjo pozitë ligjore sa i përket martesës, lindjes, vdekjes dhe trashëgiminë, sa për të përmendur disa. Ajo që përcakton nëqoftëse një person është *kafir* apo besimtar është një çështje kyçe. Prandaj juristët muslimanët kanë hartuar një kod direktivash të nevojshme për t’u ndjekur përpara se një gjykatës ta gjykojë personin *kafir*. Gjashtë kushte duhet të përmbushen përpara se një gjykatës të marrë vendimin

në lidhje me besimin e një personi: Qëllimi, apo Nijeti; Mungesa e Shtrëngimit; Shkalla e Dijes; Mungesa e Interpretimeve Ezoterike; Aftësia Mendore për të Arsyetuar; dhe, e fundit, Prova e Besimit.

Qëllimi (nijeti). Përpara se të gjykohen veprat apo fjalët e njerëzve, duhet kuptuar fillimisht qëllimi që ata kanë pasur. Për shembull, kur Hatibi tradhtoi Profetin (a.s.) duke ua bërë me dije kurejshëve planin e sulmit të muslimanëve, ai u kap dhe tradhtia e tij doli në dritë, dhe sahabët (shokët e profetit) donin ta vrisnin për tradhëti. Por Profeti (a.s.) e pyeti atë për qëllimin që kishte, dhe kur mësoi se Hatibi ishte në fakt i shqetësuar për familjen e tij në Mekë dhe sigurinë e tyre, Profeti (a.s.) e pranoi shpjegimin e tij dhe nuk e konsideroi tradhtinë e tij si akt mosbesimi.^[16] Në Kuran thuhet: “*Nuk ka gjynah mbi ju nëse gaboni*” (33:5).

Mungesa e shtrëngimit. Kurani thotë: “*Kushdo që mohon Allahun, pas pranimit të besimit, (do të dënohet ashpër), përveç atij që është i detyruar me forcë, ndërkohë që zemra e tij është plot besim. Ndërsa ata që ia hapin zemrën mosbesimit, do të kenë mbi vete zemërimin e Allahut dhe një dënim të madh*” (16:106). Më fjalë të tjera, është e rëndësishme që të përcaktohet nëse një person, i cili dikur besonte, ka qenë i shtrënguar apo i detyruar të jetë në mosbesim, apo ai ka hyrë në mosbesim thjesht për shkak se ashtu i ka volitur atij.

Shkalla e njohjes. Ky kusht ka peshë të madhe në dritën e injorancës së përhapur në bashkësitë tona sot. Shumë njerëz injorant përdorin betime që janë të ndaluara; disa u sillen për qark varreve, disa flijojnë kafshë për shenjtorët dhe të tjerë lidhin pjesë nga rrobat e tyre nëpër tyrbe. Të gjitha këto veprime janë plotësisht të ndaluara, por ato nuk përbëjnë mosbesim, përveçse nëse konstatohet që personi është i përfshirë në to pavarësisht se është në dijeni që ato janë të ndaluara dhe përbëjnë idhujtari. Një provë e qartë kuranore për këtë gjendet në përgjigjen që Moisiu u dha çifutëve kur ata i kërkuan atij t’i bënte idhujt si idhujt e kombeve të tjera: Ata thanë: “*Bëna edhe neve një zot, ashtu si kanë ata zota*” Musai i tha: “*Ju qenkeni vërtet një popull i paditur!*” (7:138).

Ky kuptim është përsëritur në mënyrë të mrekullueshme në një hadith autentik të transmetuar nga Tirmidhiu, në të cilën disa sahabë, shokë, të Profetit (a.s.) i kërkuan atij të zgjidhte një pemë në të cilën ata do të mund të varnin rrobat para betejës, pikërisht siç vepronin dhe idhujtarët mekas. Ai (a.s.) iu përgjigj:

I madhëruar qoftë Allahu, kjo është saktësisht njësoj si kërkesa që bënë Beni Israilët (*hebrenjtë*): “*Bëna edhe neve një zot, ashtu si kanë ata zota*”. Për Zotin Një në dorën e të Cilit është shpirti im, ju do të ndiqni rrugët e atyre që ishin para jush”.^[17]

Profeti (a.s.) nuk i quajti ata mosbesimtarë; përkundrazi, ai ua shpjegoi atyre gabimin dhe i shfajësoi ato për injorancën e tyre, duke qenë se ata nuk ishin të vetëdijshëm për nënkuptimet e plota të kërkesës së tyre.

Disa dijetarë, si Imam el-Karafi, e kanë konsideruar paditurinë si një justifikim në çështjet e detajuara (furu’) të ligjit të shenjtë, por jo në çështjet e besimit apo të dijes.^[18] Megjithatë, duke komentuar mbi qëndrimin e Imam Karafit, Imam Sadik el-Girjani thotë:

Ajo që Imam Karafi pohon në lidhje me pafalshmërinë e injorancës është e pasaktë sepse kjo do të shpiente në përgjegjësi të papërbalueshme mbi njerëzit (*tekliif ma la jutak*). Ekzistojnë prova të shumta bindëse që e hedhin poshtë pikëpamjen e tij. Për shembull, hadithi autentik ku thuhet se një burrë i urdhëroi të bijtë e tij t’ia digjin trupin dhe mandej t’ia bënin pluhur eshtrat dhe ta shpërndanin hirin e tij

mbi oqean gjatë një dite me erë të fortë. Sipas hadithit, burri i thotë të bijve: “Pasha Zotin, nëse Furnizuesi im më shtie në dorë (kadera aleja), Ai do të më dënojë në një mënyrë me të cilën nuk ka ndëshkuar askënd tjetër para meje”.

Profeti (a.s.) tha: “Ata bënë siç tha ai, dhe Allahu i tha tokës, “Ktheje atë që ke marrë prej tij”, dhe, krejt befasi, ai njeri po qëndronte në këmbë para Zotit të tij. Paskëta, Allahu i tha atij: “Ç’të shtyu që të veproje kështu?”

“Isha shumë i frikësuar prej Teje o Zoti im!” shpjegoi njeriu.

‘Për shkak të kësaj’, tha Profeti (a.s.) ‘ai u fal’.

Ky hadith, që gjendet në dy përmbledhjet më autentike të haditheve (Buhariu dhe Muslimi sh.p.), shpalos një mosbesim të qartë: njeriu nuk besonte se Zoti ishte i plotfuqishëm, përndryshe ai nuk do të kishte bërë një akt kaq të pamend. Gjithashtu, ai vuri në dyshim ringjalljen. Kjo është pa asnjë dyshim mosbesim *kufër*. Ai ishte injorant, por injoranca e tij shoqërohej me frikë dhe drojë të sinqertë ndaj Zotit, kështu që Zoti e fali atë”[\[19\]](#).

Ky hadith tregon se kuptimi dhe qëllimi i dikujt janë çështje vendimtare rreth mënyrës se si ai do të gjykohej në Ditën e Gjykimit.

Në një tjetër hadith autentik, një burrë i dhuroi Profetit (a.s.) një faqore të mbushur me verë. Profeti (a.s.) i shpjegoi se pirja e verës ishte e ndaluar. Më pas burri i pëshpëriti diçka shokut të tij, duke ia kaluar atij faqoren. Profeti (a.s.) kërkoi të mësonte se çfarë i kish pëshpëritur ky njeri mikut të tij, dhe iu tha se ky njeri sapo e kish porositur mikun e tij që ta shiste faqoren. Profeti (a.s.) mandej tha: “Ai që ndaloi pirjen e saj, ka ndaluar dhe shitjen e saj”. Atëherë burri e derdhi verën në tokë.[\[20\]](#) Në librin e tij *Temhid*, Ibn Abd el-Berr thotë se ky hadith është një provë tekstuale se atij që është injorant mbi një normë i shuhet mëkati, përveçse kur ai ka qenë i zoti ta mësojë normën dhe ka shpërfillur të vepruarit sipas saj.[\[21\]](#)

Mungesa e interpretimit ezoterik (*te’uif*). Një person fjalët apo aktet e të cilit tregojnë njëfarë mosbesimi mund të shfajësohet nëse ky mosbesim rrjedhë nga një interpretim i gabuar gjatë një orvatjeje për të arritur tek e vërteta. Kjo është e ndryshme nga mosbesimi që rrjedh si pasojë e ndjekjes së tekave dhe kapriçove personale. Për shembull, Ibën Tejmija, sipas disa prej shkrimeve të tij, duket se ka qenë i mendimit se Zjarri i Ferrit në fund do të shuhet, dhe ata që janë brenda tij nuk do të vuajnë më. Kjo mund të interpretohet si *kufër*, duke qenë se në dukje bie në kundërshtim me ajetet e qarta të Kuranit ku thuhet se mosbesimtarët do të qëndrojnë në Xhehenem përjetësisht (*khalidine fiha ebedan*, 4:169 dhe të tjera). Ibën Tejmija, siç ka treguar në argumentimin e tij, e ka bazuar këtë interpretim origjinal mbi vargje që kanë përparësi në mesin e disa prej shokëve të Profetit (a.s.). Sidoqoftë, ai nuk i refuzoi ajetet kuranore mbi përhershëmërinë e Xhehenemit, por ndjente se ato duheshin kuptuar në dritën e vargjeve të tjera që specifikonin zbatueshmërinë e përgjithshme të tyre, dhe që kufizonin zbatimin e tyre në pamje të parë të pakufizuar.

Ndonëse opinioni i Ibën Tejmijes rreth kësaj çështjeje nuk shihet, nga shumica e dijetarëve, si normativ apo i vlefshëm, shumë pak prej tyre e kanë anatemuar, nxjerrë prej feje, atë për shkak se ai ka përdorur interpretimin (*teu’if*) në çështjen në fjalë, gjë që do të thotë se ai nuk i hodhi poshtë ajetet që në pamje të parë binin në kundërshtim me përfundimet e tij.

Në sajë të këtij kushti, shumica e dijetarëve nuk i kanë anatemuar, nxjerrë nga feja, racionalistët (*mutezilitët*) apo pjesëtarët e sekteve të tjera që i interpretojnë vargjet ndryshe nga dijetarët ortodoksë të Islamit (bëhet fjalë për dijetarët suni sh.p.). Gjithësesi, ekzistojnë caqe që vendosin se çfarë është përtej kufirit të lejuar dhe çfarë jo. Sipas Imam Gazaliut, edhe nëse një interpretim është i pagjasë, për sa kohë që ai qëndron brenda parametrave të arsyetueshmërisë, në përputhje me gjuhën arabe, nuk duhet konsideruar kurrësesi *kufër*. Ebu el-Beka el-Kaffavi ka shkruar:

Zoti thotë: *Allahu, me siguri, i fal të gjitha gjynahet [39:53]* dhe ndonëse mosbesimi është mëkat i pafalshëm, qëndrimi i parapëlqyer i shumicës së *ehli sunetit* (njerëzve të besimit të drejtë) është se asnjë prej atyre që i drejtohen Mekës gjatë faljes nuk duhet quajtur *kafir*, qofshin këta prurës risish në fe (*mubtedi'a*) apo interpretues ezoterik (*mu'euile*), për sa kohë që interpretimi i tyre nuk ka të bëjë me çështjet thelbësore të besimit [të tilla si *teuhidi*^[22], falja dhe ndalimi i alkoolit] për shkak të pranisë të paqartësisë (*shubhah*) në lidhje me çështjen.^[23]

Aftësia mendore për të arsyetuar. Profeti (a.s.) ka thënë: “Tre [njerëz] prej bashkësisë sime nuk janë të përgjegjshëm: ai që është në gjumë derisa zgjohet, fëmija deri sa arrin pjekurinë, dhe i marri deri sa të rigjej shëndetin mendor.”^[24]

Prova e besimit. Një provë e palëkundur besimi dhe kushtet e saj thelbësore duhet të përcaktohet me patjetër përpara se të merret në konsideratë një gjendje e mohimit të besimit (*ikametu el-huxheh alejhi*) . Sipas Sheh Sadik el-Girjanit:

Vendimi për mosbesim nuk mund të merret në lidhje me askënd derisa të mos jetë përcaktuar prova e besimit dhe mohimi i tij nga ai apo ajo, rast në të cilin një personi të tillë i kërkohet të pendohet. [Në rastin e dikujt jashtë Islamit, hyrja në Islam është pendesë]. Kjo kuptohet qartësisht nga ajetet kuranore: (*Këta janë*) të dërguar që kanë sjellë lajme të mira e kanë paralajmëruar, në mënyrë që njerëzit të mos kenë ndonjë justifikim para Allahut, pas ardhje së të dërguarve. *Se, Allahu ëshë i Plotëfuqishëm dhe i Gjithëdijshtëm.* (4:165) dhe *Ne nuk dënojmë asnjë popull, para se të dërgojmë një të dërguar te ata!* (17:15). Një provë përcaktohet nëpërmjet thirrjes për në Islam, në të cilën shpjegohet uniteti i Zotit dhe misioni i profetit Muhamed (a.s.)^[25].

Në rastin e një personi i cili ka thënë apo bërë diçka që vërteton mosbesim, një dijetar duhet t'i tregojë këtij individ përse kjo përbën mosbesim dhe përse pendimi është i nevojshëm për rikthimin e besimit. Nëse ky person kthehet në gjirin e *ehli sunetit* (bashkësia e besimit të drejtë) ai nuk konsiderohet *kafir*. Ose, nëse ai shpjegon se qëndrimi i tij bazohet në një interpretim të ndryshëm që ka vlefshmëri, apo paraqet burimet e tij duke përdorur metoda autentike për të arritur në përfundimet e tij, atëherë një person i tillë nuk cilësohet se është në gjendje mosbesimi. Ky qëndrim, megjithatë, mund të përbëjë një besim heterodoks (në kundërshtim me formën tradicionale të fesë) dhe rijësues (*bid'at*) i cili, ndonëse i pavlefshëm, nuk përmban mosbesim.

GJENDJA E MOSBESIMIT DHE ÇFARË PËRMBAN AJO

Sipas Kuranit, idhujtaria është mëkati më i madh kundër Zotit. *Vërtet, Allahu nuk fal që të adhurohet dikush apo diçka tjetër veç Atij, por gjynahet e tjera më të vogla Ai ia fal kujt të dojë*

. (4:116). Shumica e dijetarëve suni (të besimit të drejtë) nuk ia mveshin këtë ajet idhujtarëve të cilëve nuk u ka rënë asnjëherë në vesh një mesazh i vërtetë mbi Zotin. Provë për këtë është vargu kuranor: *Ne nuk dënojmë asnjë popull, para se të çojmë të dërguar!* (17:15). Duke komentuar mbi këtë ajet, Imam Ibn Xhuzej el-Kelbi shkruan:

Një opinion rreth këtij ajeti është se ai ka në epiqendër këtë botë dhe se Zoti nuk do ta shkatërrojë një popull për sa kohë që atij nuk i është dërguar një profet për t'ia tërhequr vërejtjen, [kurse mandej] ata nuk kanë asnjë justifikim. Një tjetër opinion është se ajeti i aplikohet si kësaj bote ashtu edhe tjetrës – se Zoti nuk i ndëshkon njerëzit në botën tjetër për sa kohë që në këtë botë atyre nuk u është dërguar një profet që ata ta kenë refuzuar.[\[26\]](#)

Ky opinion i dytë fuqizohet nga një tjetër varg kuranor:

Sa herë që aty [në Zjarr] hidhet ndonjë grup, rojtarët e tij do t'i pyesin ata: "A ju erdhi ndonjë paralajmërues?!" "Po – do të përgjigjen ata – na kanë ardhur vërtet të tillë, por ne i quajtmë ata gënjeshtarë dhe u thamë: "Allahu nuk ka shpallur asgjë; ju jeni në një humbje të madhe!" (67:8-9)

Dijetarët kanë bërë diferencim ndërmjet idhujtarisë (shirkut) dhe mosbesimit (kufrit). Çdo *shirk* është *kufër*, por jo çdo *kufër* është *shirk*. Për shembull, sipas mendimit mbizotërues të dijetarëve muslimanë, as hebrenjtë dhe as të krishterët nuk konsiderohen idhujtarë; gjithsesi, pasi ata të kenë dëgjuar mesazhin e Profetit Muhamed (a.s.) dhe ta kenë mohuar atë, ato konsiderohen mosbesimtarë. Një hadith autentik mbi këtë temë, i gjendur në përmbledhjen e Muslimit, është i qartë:

Pasha Atë në duart e të cilit është shpirti i Muhamedit, cilido prej kësaj bashkësie (*umet*), qoftë hebre apo i krishterë, që do të dëgjojë për mua dhe mandej vdes pa besuar, le të presë që atij t'i përcaktohet një strehë ndër banorët e Xhehenemit.

Nga ky hadith nxirren dy pika jashtëzakonisht të rëndësishme. Së pari, kur Profeti (a.s.) thotë "nga kjo bashkësi", ai i referohet të gjithë njerëzve të mbarë botës që nga koha kur filloi mesazhi i tij. Bashkësia e tij është e ndarë në dy grupe: njëra është bashkësia e pranimit (*ummah el-istixhabeh*), e cila pëfshin ata që i përgjigjen thirrjes së tij për nënshtrim ndaj Zotit, dhe tjetra është bashkësia e ftesës (*umeh el-da'uah*), që përfshin ata që janë ftuar por që nuk janë përgjigjur ende.

Pika e dytë e rëndësishme është se gjykimi përfundimtar rreth gjendjes së një personi nuk mund të përcaktohet deri në fund të jetës së këtij personi. Në këtë hadith Profeti (a.s.) tha "cilido... që do të dëgjojë për mua dhe më pas vdes pa besuar...". Me fjalë të tjera, sapo mesazhi të jetë dëgjuar, personi ka të gjithë jetën që i mbetet për ta pranuar apo mohuar atë. Ky kuptim përforcohet nga vargje të ndryshme në Kuran, të tilla si *Ata që nuk besojnë (keferu) dhe vdesin duke qenë jobesimtarë, do të mallkohen nga Allahu, engjëjt dhe të gjithë njerëzit.* (2:161). Kurani pohon qartë se në mënyrë që dikush të jetë në një humbje të përjetshme, fillimisht ai duhet të vdesë në një gjendje mosbesimi. Mosbesimi i tyre nuk është i drejtuar për nga Zoti, por për nga i dërguari e Tij, dhe mosbesimi i drejtuar ndaj Islami përkufizohet si mohim i Zotit apo i secilit prej të dërguarve të tij dhe të asaj që ata kanë sjellë.

Krahas të deklaruarit se idhujtaria (*shirku*) është i vetmi mëkat i pafalshëm, Kurani thotë gjithashtu se Llukmani (a.s.) i ka thënë të birit të tij: *"Mos i shoqëro Allahut asgjë (në adhurim)! Padyshim idhujtaria është një padrejtësi (dhulm) shumë e madhe*

.” (31:13). Fjala e përdorur këtu për të përshkruar mëkatën e idhujtarisë është emri foljor që përdoret, gjithashtu, për të treguar “tiraninë”. Në një sërë ajetesh, Kurani përshkruan banorët e ferrit si tiranë (*dhalimun*). Dijetarët pajtohen se cilido që nuk ndjek fenë islame – përfshi hebrenjtë, të krishterët dhe politeistët – ka mbi shpinë vendimin ligjor të mosbesimit. Gjithsesi, meqënëse të gjithë njerëzit që janë ende gjallë sot konsiderohen prej bashkësisë së Muhamedit (a.s.) dhe ndahen në dy grupet e lartpërmendura, është detyra e muslimanëve të thërrasin në Islam të gjithë ata që janë në bashkësinë e ftesës si dhe të vazhdojnë ta bëjnë këtë gjë gjatë tërë jetës së çdo personi të kësaj bashkësie. Le të mos harrojmë se Ebu Sufjani luftoi kundër Profetit (a.s.) për pothuajse njëzet vjet, e përsëri Profeti (a.s.) nuk i humbi asnjëherë shpresat lidhur me mundësinë që Ebu Sufjani të pranonte besimin. Profeti Nuh (Noe) i bëri thirrje popullit të tij t'i kthehej Zotit për pothuajse një mijë vjet dhe kërkoi në lutje shkatërrimin e tyre vetëm mbasi Zoti i shpalli se ata nuk do të besonin kurrë: *Dhe Nuhut iu shpall: “Nga populli yt askush nuk do të besojë, përveç atyre që tashmë kanë besuar, andaj mos u pikëllo për atë që bëjnë ata!”* (11:36).

Shumica e dijetarëve e kanë ndaluar të mallkuarit e një individi, qoftë ky musliman apo jo, sepse vetëm Zoti ka dijeni mbi statusin përfundimtar të një personi. Juristët kanë përcaktuar se meqënëse vulosja e jetës së një njeriu është e panjohur për njerëzit e tjerë, nuk duhet supozuar kurrëse ai apo ajo është *kafir* me Zotin. Për shembull, ndërkohë që veprimi i tij ka qenë i urryer për Zotin, Omer ibën Hatabi (r.a.) ishte i dashur për Zotin madje edhe kur ulte ballin në tokë para (i binte në sexhde) idhujve, sepse në dijen e përhershme të Zotit, ai nuk ishte Omer idhujtari, por Omer kalifi i Islamit dhe Omer dëshmori (shehidi). Një fjalë e urtë marokene thotë: “Mos përbuz askënd, sepse ai mund të jetë mik i Zotit”. Çfarëdo që ne mund të shohim tek një person, ajo mund të mos reflektojë gjendjen e tij të vërtetë me Zotin. Profeti (a.s.) ka thënë për njerëzit e Bedrit: “Kush e di – ndoshta Zoti pa në zemrat e njerëzve të Bedrit dhe tha: ‘Që sot e tutje bëni si të dëshironi, sepse Unë ju kam falur’”^[27] Profeti (a.s.) e bëri këtë deklaratë duke iu referuar një njeriu që luftoi krah tij në Bedër dhe më pas bëri një akt tradhtie që Profeti (a.s.) ia fali.

KUSH ËSHTË I DESTINUAR PËR NË ZJARRIN E XHEHENEMIT

Kurani pohon në mënyrë të qartë se jobesimtarët do të jenë në Xhehenem. Duke qenë se ka një konsensus që hebrenjtë dhe të krishterët kategorizohen ligjërisht si jobesimtarë (jo në Zot dhe në profetët e mëparshëm, por në Profetin Muhamed (a.s.)), shumica e muslimanëve e kanë kuptuar këtë sikur ata do të jenë në Xhehenem për shkak të shumë vargjeve kuranore që pohojnë se jobesimtarët do të jenë në Xhehenem.

Për më tepër, ka dhe vargje që tregojnë se të krishterët që aderojnë me trinitetin do të jenë gjithashtu në Xhehenem. Në Kuran thuhet:

Padyschim, janë jobesimtarë ata që thonë: “Allahu është Mesihu, i biri i Merjemes!”, sepse vetë Mesihu ka thënë: “O bijtë e Izraelit, adhuron Allahun, që është Zoti im dhe Zoti juaj! Sigurisht, atij që adhuron tjetërkënd përveç Allahut, Allahu do t’ia ndalojë Xhenetin dhe strehim i tij do të jetë Zjarri. Për keqbërësit nuk ka ndihmëtarë. Pa dyshim, janë jobesimtarë ata që thonë: “Allahu është njëri prej Trinisë!” Nuk ka veçse një Zot të Vetëm të vërtetë! Kështu nëse nuk heqin dorë nga ato që thonë, një ndëshkim i dhimbshëm do të godasë ata prej atyre që blasfemojnë (keferu).” (5:72-73).

Këtu ka disa pika të rëndësishme që duhen trajtuar: pikë së pari, mosbesimi i përmendur në ajet nuk është mosbesim në Islam, por mosbesim në fenë e tyre. D.m.th. ata që fillimisht kanë thënë se Zoti është Trini kanë blasfemuar. Në këtë varg është përdorur koha e shkuar, dhe kjo përforcohet disa vargje më tutje kur Kurani thotë: *O ithtarët e Librit! Mos i shkelni kufijtë e së vërtetës në besimin tuaj dhe mos ndiqni dëshirat e një populli, që gaboi më parë, nxorri prej udhës së drejtë shumë njerëz dhe vetë u shmang nga udha e drejtë. (5:77).* Ata të cilët sajuan për herë të parë Trininë, një besim pagan ky që gjendej në Egjiptin, Babiloninë dhe Indinë e lashtë, ishin pikërisht ata që blasfemuan kundër Zotit dhe hynë në një gjendje *kufri*. Megjithatë, Kurani po thotë se në momentin kur dikush vihet në dijeni të kësaj, ai ose ajo duhet të reshtë së thëni gjëra të këtilla, përndryshe do të digjet nga Zjarri i Ferrit.

Në pjesën e fundit të vargut të cituar sa më lart, përdorimi i parafjalës *min* (prej) është një konstrukt gramatikor të cilit i duhet kushtuar një vëmendje e posaçme: *Kështu nëse nuk heqin dorë nga ato që thonë, një ndëshkim i dhimbshëm do të godasë ata prej atyre që blasfemojnë.* Në arabisht, përdorimi i *min* për të thënë “prej atyre që blasfemojnë” do të thotë se janë ata të cilët janë në një gjendje *kufri*, nga mesi i atyre që do të digjen nga Zjarri. Kjo nënkupton se jo të gjithë ata janë në gjendje *kufri*. Kjo mund të kuptohet plotësisht vetëm kur sjellim ndërmend se çfarë është mosbesimi sipas teologëve:

Një refuzim për të besuar pasi që është njohur ajo që duhet besuar (*ma’rifeh*) dhe një refuzim i qëllimshëm (*i’radah*) për të besuar, qoftë kjo edhe sa i përket dhe sikur vetëm një pjese të asaj që na ka përçuar Profeti (a.s.), [për sa kohë që është] e transmetuar në mënyrë të qartë, pa dykuptimësi. [\[28\]](#)

Kjo nuk e anulon statusin ligjor të atyre që besojnë në Trini si *kafirun*, por më saktë pezullon gjykimin mbi synimin e tyre meqënëse shumë prej tyre ka gjasa të jenë të pavetëdijshtë që janë në një gjendje blasfemie. Në të trija fetë abrahamike, blasfemia – që është e folur e pahijshme në lidhje me Zotin, profetët e Tij dhe çështje të tjera të shenjta – konsiderohet anatëmë vetëm nëse kryhet qëllimisht. Pikërisht këtu qëndron dhe kyçi i çështjes. Nëse të krishterët thjesht përsërisin atë që i është thënë nga priftërinjtë dhe institucionet kishtarë, ato nuk blasfemojnë qëllimisht. Shumë prej tyre mund të jenë thëllësisht të përkushtuar ndaj fesë së tyre dhe kërkojnë energjikisht hirin hyjnor. Këta janë po të njëjtit njerëz të cilëve Kurani u drejtohet, po aq sa Kurani i drejtohet popujve të besimeve të tjera si dhe njerëzve pa besim, me shpresën se ata do të besojnë.

Cili është, pra, fati i atyre që nuk besojnë në Kuran dhe në mesazhin e Muhamedit (a.s.)? A janë ata të dënuar përjetësisht në Xhehenem? Imam Gazaliu, i njohur si “Argumenti i Islamit” si dhe një nga teologët dhe autoritetet ligjore më të mëdhenj në historinë e Islamit, ka një opinion të ndryshëm. Ai ka shkruar një traktat të shkurtër të titulluar *Fejsal el-Tefrikah* ku ai ka qartësuar rreziqet e të anatëmuarit (të nxjerrit prej feje) të muslimanëve të tjerë, por aty ai gjithashtu ka trajtuar edhe çështjen e jomuslimanëve dhe të mëshirës së paskajtë të Zotit. Ai tregon se ndonëse ka një hadith autentik që pohon se vetëm një prej njëmijë njerëzve do të hyjë në Xhenet (Parajsë), kjo nuk do të thotë se pjesa tjetër do të jetë në dënim të përjetshëm; më saktë ata do të kalojnë një periudhë dliresuese në Zjarr. Tamam tamam, thotë Gazaliu, kjo nënkupton se të pamëkatët janë një në njëmijë. Ai paskëtaj pohon

se muslimanët që janë në Zjarr do të nxirren përfundimisht së andejmi dhe, ç'është edhe më e habitshme, ai thotë se:

Gjithsesi, mëshira hyjnore do të përqafojë gjithashtu, shumë prej kombeve të shkuara, ndonëse shumë prej tyre do të jenë në Zjarr, qoftë për një periudhë të shkurtër – për një çast apo për një orë – apo të madhe, kështu që, atyre mund t'u mvishet shprehja “banorë të zjarrit”. Unë madje do të shkoj aq larg sa të pohoj se shumica e të krishterëve ndër evropianët dhe turqit në këtë kohën tonë, do të përfshihen nga po e njëjta mëshirë, nëse Zoti i lartësuar dëshiron. Më hollësisht e kam fjalën për ata të krishterë që janë banorët më të largët të Evropës dhe të Azisë Qendrore, të cilëve nuk u ka mbërritur thirrja në Islam [do të përfshihen nga kjo mëshirë hyjnore].

Të krishterët mund të ndahen në tre shtresa. Njëra përmban ata që emri i Muhamedit (a.s.) nuk i ka mbërritur ende: këta janë të shfajësuar [për mosbesimin e tyre]. Kategoria e dytë përmban ata që kanë dërguar për emrin dhe përshkrimin e tij dhe [kanë dëgjuar] për mrekullitë e tij. Këta njerëz jetojnë krah muslimanëve dhe japin e marrin me ata ose jetojnë në mesin e tyre. Këta janë mohuesit mosbesimtarë (*kuffar mulhidun*). Kategoria e tretë është shtresa që përmban ata që gjenden ndërmjet dy të tjerave. Emri i Muhamedit (a.s.) u ka rënë përnjëmend në vesh, por ata nuk e njohin përshkrimin dhe karakterin e tij të vërtetë. Në vend të kësaj, ata kanë dëgjuar që nga koha e vegjëlisë se një gënjeshtar e mashtrues i quajtur Muhamed (a.s.) ngriti pretendime se ishte profet, në të njëjtën mënyrë siç fëmijët tanë dëgjojnë që një gënjeshtar i quajtur Mukana ngriti pretendime se ishte profet. Për sa më përket mua, njerëz të tillë janë [të shfajësuar] si ata të kategorisë së parë, sepse ndonëse e kanë dëgjuar emrin e tij, ata gjithësesi kanë dëgjuar të kundërtat e cilësive të tij të vërteta. Dhe kur dëgjon gjëra të këtilla, vështirë se të zgjohet dëshira për të zbuluar [cili ishte ai].^[29]

Kjo analizë e Imam Gazaliut rrjedh nga kuptimi i tij i thellësishëm mbi natyrën njerëzore dhe perdet që ekzistojnë mbi zemrat njerëzore si rezultat i formimit kulturor dhe kushtëzimit të mëparshëm shoqëror. Në librin *Shpëtimi nga humbja (Munkidh min dala)*^[30], Imam Gazali vëren se shumica e njerëzve, përfshirë këtu edhe muslimanët, thjesht ndjekin fenë e prindërve. Ai vuri në pah se të paktë janë ata muslimanë që vërtet zbërthejnë thellësitë e ndonjë çështjeje fetare dhe të përcaktojnë vetë nëse kjo çështje është e vërtetë apo jo. Pasi shpjegon besimin rreth ithtarëve të feve të tjera, Imam Gazali e përsërit këtë pikë me një qartësi të jashtëzakonshme.

Sa i përket popujve të tjerë, [po të marrim parasysh personin] që i ngarkon Profetit (a.s.) gënjeshtria pasi ai ka dëgjuar për transmetimet e pamohueshme dhe të patëmeta rreth pamjes së tij, cilësive dhe mrekullive që linin pezull ligjet normale, të tilla si ndarja e hënës, guralecët që i thurnin lavde Zotit ndërsa ishin në duart e tij, ujin që rridhte nga ndërmjet gishtave të tij dhe për Kuranin e mrekullueshëm që i është shpallur atij, që i sfidonte oratorët ta rivalizonin, por [të gjithë që e provuan] dështuan. Nëse e gjitha kjo [informacion] ka mbërritur në veshët e tij dhe ai vazhdon përsëri t'i shmanget atij, t'i kthejë shpinën, të mos e marrë në konsideratë apo të reflektoj mbi të, dhe nuk ngutet për ta besuar atë, atëherë një person i tillë konsiderohet mohues (*xhahid*) dhe gënjeshtar dhe ai është vërtet jobesimtar (*kafir*).

Gjithsesi, një person i tillë nuk përputhet me përshkrimin e shumicës së evropianëve dhe banorëve të Azisë Qendrore të cilët jetojnë larg viseve të muslimanëve. Në të vërtetë, unë do të argumentoj se cilido që dëgjon këto gjëra rreth [Profetit (a.s.)] do të duhet të ketë dëshiruar t'i zbulojë ato në mënyrë që të verifikojë vërtetësinë e asaj që pretendohet. [Një person i tillë duhej të kishte qenë] person fetar që nuk preferon çështjet e kësaj bote kundrejt atyre të botës tjetër. Nëse ai nuk ndjen asnjë shtysë për

të zbuluar [të vërtetën], kjo mund të ndodhë vetëm në sajë të faktit se ai është treguar i vetëkënaqur, i prirur për kah kjo botë, i mbetur pa devotshmëri dhe pa një ndjesi të domethënies së fesë, dhe kjo është pikërisht ajo çfarë mosbesimi (*kufër*) është.

Megjithatë, nëse një person ka ndjerë një dëshirë për të zbuluar [të vërtetën], por është treguar shpërfillës, kjo shpërfillje është gjithashtu mosbesim. Në të vërtetë, çdokush me besim në Zot dhe në Ditën e Mbrame, i cilëso do feje qoftë, do të kërkojë në mënyrë të paepur të vërtetën pasi të ketë parë shfaqjen e shenjave që lënë pezull normat e eksperiencës [mrekullitë]. Nëse dikush merr udhën dhe përpiqet të përcaktojë realitetin, por vdes para se të jetë i aftë të çojë deri në fund hulumtimin e tij, ai është i falur dhe i jepet mëshira e gjerë dhe bereqeti i Zotit. Prandaj, ki një pikëpamje të paskajtë të mëshirës së Zotit të lartësuar dhe mos i mat çështjet hyjnore me standardet e kufizuara të zakonshme. Dhe ta dish mirë se jeta e përtejme është e ngjashme me këtë jetë, sepse [Kurani thotë]: *Krijimi dhe ringjallja e ju të gjithëve është njësoj si një nefsi i vetëm. (31:27).*

Shumica e njerëzve të kësaj bote gëzojnë një siguri dhe rehati relative që e bëjnë jetën të këndëshme; për këtë arsye, nëse, p.sh., shumicës së njerëzve do t'i jepej mundësia e zgjedhjes midis jetës dhe vdekjes, ata do të zgjidhnin jetën. Sa u përket atyre që vuajnë në një shkallë të tillë sa që do të preferonin vdekjen, raste të këtilla janë të rralla. Ata që ndëshkohen përjetësisht me Zjarr në jetën e amëshuar do të jenë të rrallë, sepse vetia e mëshirës hyjnore nuk ndryshon për shkak të diversitetit të rrethanave tona. Kjo “jetë” dhe “jeta e amëshuar” janë thjesht dy shprehje që përcaktojnë diversitetin e rrethanave tona. Në qoftë se s’do të qe kështu, atëherë nuk do të kishte asnjë kuptim shprehja e Profetit (a.s.), kur ai tha: “Gjëja e parë që Zoti shkruajti në Librin e parë ishte: “Unë jam Zoti, nuk ka hyjni tjetër përveç Meje. Mëshira Ime ka përparësi karshi zemërimit Tim, kështu që ai që dëshmon se nuk ka zot tjetër përveç Zotit dhe se Muhamedi është shërbëtori dhe i dërguari i Tij, atij i përket Kopshti (Xheneti, Parajsa)”[\[31\]](#).

Nuk ka fije dyshimi se jobesimtarët janë në Xhehenem, por Imam Gazali shpjegon këtu se *kufri* është një mohim aktiv, jo një gjendje pasive paditurie. Domethënë, mohimi duhet të ndjekë një kuptim të qartë të asaj që po refuzohet. Gjithashtu, për ata që janë të singertë, jo vetëm që është e kuptueshme, por edhe e domosdoshme, që ata të kërkojnë të vërtetën.

Imam Sujuti, në fetvanë e tij rreth babait e nënës së Profetit dhe vendit të tyre në jetën e amëshuar, thotë:

Ai [babai i Profetit] jetonte gjatë një periudhe në të cilën injoranca ishte përhapur në botë nga lindja në perëndim; dijetarët e Popullit të Librit (ehli kitab) ishin të shpërndarë në vende të ndryshme, të tilla si Levant (Sham), dhe pak prej tyre i njihnin ligjet e shenjta dhe mund ta përçonin me korrektësi mesazhin hyjnor. Anjë prej të dyve [nëna dhe babai i Profetit] nuk ishin të mësuar me të udhëtuarit, me përjashtim të të udhëtuarit për në Medine, dhe asnjë prej tyre nuk jetoi fort gjatë; jeta e gjatë do t’u kish dhënë atyre mundësinë që të gjurmonin të vërtetën dhe të merrnin në shqyrtim çështjet, por, në të vërtetë, të dy ata patën një jetë tejet të shkurtër. Imam Hafiz Salah ed-Din el-Alai në librin e tij *el-Durrah el-sanijeh* thotë se babai i Profetit, Abdullahi, ishte vetëm tetëmbëdhjetë vjeç kur Emineja mbeti shtatëzënë; ai udhëtoi në Medine për të marrë disa hurma arabie për familjen e tij dhe vdiq ndërsa ishte atje me të afërmit e tij nga fisi Beni Nexhar[\[32\]](#).

Kështu që, sipas Imam Sujutit, prindërit e profetit nuk jetuan mjaftueshëm për të gjykuar mbi çështjet e shqetësimit themelor, dhe ky faktor duhet marrë në konsideratë për ata dhe njerëz të tjerë. Krahas kësaj, në një hadith autentik të mirënjohur rrëfëhet historia e një vrasësi në masë i cili kërkoi të

pendohej dhe atij iu tha nga një dijetar të shkonte në aksh vend ku rronin disa njerëz të mirë që adhuronin Zotin. Burri u nis, por vdiq rrugës. Engjëlli i mëshirës dëshironte ta bënte atë të tijin, sepse ai ishte penduar dhe zemra i ishte mbushur me pendesë. Në krahun tjetër, engjëlli i zemërimit argumentoi se ai njeri nuk kishte bërë asgjë të mirë gjatë jetës së tij. Për të zgjidhur debatin, dy engjëjt u udhëzuan që të matnin tokën dhe të përcaktonin nëse ai ishte më afër vendit të mosbesimit, që kishte lënë pas, apo atij të besimit, drejt të cilit qe nisur. Sipas hadithit, Zoti e shkurtoi distancën midis njeriut dhe tokës së besimit, kështu që atë e mori engjëlli i mëshirës. Ky është një hadith i qartë që tregon se një njeri mund të jetë në një udhëtim të besimit dhe të mos arrij në destinacion përpara se të vdesë, e megjithatë ai mund të jetë i shpëtuar falë mëshirës së Zotit.[\[33\]](#)

Sipas Imam Shafiut, nëse një person vret një tjetër para se Islami t'i paraqitet atij në mënyrë bindëse (*ukimet alejhi el-huxhxhe*)[\[34\]](#), atëherë vrasësi duhet të paguaj paratë e gjakut dhe ta shlyejë atë (*keffareh*), por nuk do të vuaj nga ligji i gjakmarrjes sepse ai nuk ka qenë ligjërisht musliman, por ishte i tillë në thelb (*fi ma'na el-muslim*). Ibën Rifai e ka komentuar këtë çështje në librin e tij *El-Kifajeh*, duke thënë: “[Ai trajtohet si musliman] sepse ai është i lindur në natyrën e qenësishme (*fitra*) dhe nga ana e jashtme nuk është shfaqur asnjë shenjë kryeneçësie”[\[35\]](#) Me fjalë të tjera, Ibën Rifai pohon gjithashtu se mosbesimi është aktiv dhe jo pasiv. Për më tepër, Imam Neveviu, në komentarin e tij mbi Përmbledhjen e Haditheve (Sahihun) të Muslimit, në lidhje me fëmijët e idhujtarëve, thotë:

Shkolla e mendimit më e preferuar dhe më e saktë rreth tyre si edhe ajo nga e cila kanë anuar shumica e dijetarëve është se ata do të jenë në Parajsë, bazuar mbi fjalën e Zotit: *Ne nuk dënojmë asnjë popull, para se të çojmë të dërguar tek ata!* [17:15]. Kështu, nëse Zoti nuk ndëshkon një të rritur sepse atij nuk i ka mbërritur asnjë mesazh, sigurisht fëmijët duhet të jenë edhe më të sigurtë”[\[36\]](#)

Imam Sujuti komenton:

A futen këtu të gjithë njerëzit gjatë periudhës paraislame? Jo. Unë do të thoja se ajo përfshin vetëm ata të cilëve nuk iu prezantua asnjë mesazh profetik. Sa i përket atyre që iu dha mesazhi profetik më parë dhe vijuan në mosbesimin e tyre, ata janë padyshim nga banorët e Zjarrit.”[\[37\]](#)

Në komentarin e tyre gjithëpërfshirës *Sharh Xheuharat el-Teuhid*, dy teologët, Abdul Kerim Tatani dhe Sheh Muhamed Adib el-Kilani, pajtohen me Gazaliun në këtë çështje:

Në hadithin në të cilin profeti (a.s.) tha: “Pasha Atë në dorën e të cilit qëndron shpirti im, cilido, qoftë hebre apo i krishterë, nga kjo bashkësi që dëgjon për mua dhe vdes pa besuar në mua është prej banorëve të zjarrit.” Sipas dijetarëve, këtu ka tri faktorë që luajnë rol kyç:

Një person dëgjon për Profetin (a.s.) dhe kjo përfshin mesazhin dhe provat për vërtetësinë e tij.

Një person refuzon të besojë në atë që i është dhënë Profetit (a.s.)

Një person vdes në këtë gjendje.

Kështu që, një person që nuk ka dëgjuar asnjëherë për Profetin (a.s.), siç është rasti i dikujt që jeton në një vend të largët, dhe [i cili] nuk është bërë i vetëdijshëm për vërtetësinë e pohimeve të tij, nuk konsiderohet përgjegjës... Dhe disa dijetarë kanë treguar se nëse mesazhi i vjen dikujt në një formë të shtrembëruar, të gënjeshtërt apo aspak tërheqëse, të mbushur me gabimet e atyre që i largojnë të tjerët nga udha e drejtë, atëherë vendimi për një person të tillë është i njëjtë sikur mesazhi të mos i

ketë shkuar kurrë, përveçse kur ai është i aftë të shoh përmes perdes së tymit të gënjeshtres dhe vazhdon t'i kthej shpinën mesazhit.[\[38\]](#)

Ibn Mukandiri, njëri prej mësuesve të Imam Malikut dhe dijetar i madh ndër *tabi'inët*[\[39\]](#) ka thënë: “Unë turpërohem para Zotit që të them se mëshira e Tij nuk do të prekë askënd ndër të pabindurit, dhe po të mos kishte qenë për shpalljen e qartë në lidhje me idhujtarët, unë nuk do t'i kisha lënë ata jashtë nga përfshirja në ajetin *Mëshira ime e përfshin gjithçka*”. Po ashtu, Imam Munau citon një prej dijetarëve të ketë thënë:

Prania hyjnore është absolute, dhe Zoti bën në të çka të dojë. Askush prej besimtarëve nuk ka garanci sigurie ndaj ndëshkimit hyjnor për gabimet e tij ose të saj. Por njerëzit do të kapen pas gjërave të tilla si [thënia e Zotit] *Mëshira ime ia kalon zemërimin Tim*.[\[40\]](#)

Si Sheh Muhjidi ibën Arabiu ashtu edhe Ibn Tejmija kanë pasur pikëpamje heterodokse (të kundërta apo të ndryshme nga pikëpamjet tradicionale) në lidhje me Xhehenemin, si rezultat i përpjekjeve të tyre për të harmonizuar mëshirën hyjnore me idenë e ndëshkimit të pafundëm për mëkatet e fundme. Në një transmetim të konsideruar të saktë, Sheh Ibn Tejmija ka anuar drejt një këndvështrimi të asgjësimit, sipas të cilit përfundimisht Zjarri do të shuhet. Heretiku Xhehm bin Safuan ndante, gjithashtu, të njëjtën pikëpamje, dhe ajo ndeshet rëndom midis disa specialistëve çifutë të etikës. Sheh Muhjidi ibën Arabiu ishte i mendimit se njerëzit e Zjarrit do të bëheshin të ngjashëm me zjarrin dhe nuk do të ndjenin më dhimbjen, përkundrazi ata do të fillonin ta shijonin atë.[\[41\]](#) Ishte Imam Gazaliu, Zoti ia shpërbleftë, i cili u tregua i aftë t'i japë një zgjidhje ortodokse (sipas traditës) problemit të vështirë teologjik të teodicesë (mbrojtjes së mirësisë dhe plotfuqishmërisë së Zotit përpara ekzistencës së ligësisë) duke paraqitur elementin e refuzimit të ndërgjegjshëm të Zotit, apo të cilit do prej të dërguarve të Tij, si shkak i mjaftueshëm për humbjen e përjetshme. Dhe vërtet, sipas Imam Gazaliut, shumë njerëz do të hyjnë në zjarr për mëkate të ndryshme që ata nuk kanë arritur të dliresojnë apo të shlyejnë në këtë botë, por mëshira e Zotit do të ketë përparësi dhe shumica përfundimisht do të lirohen nga zjarri.

Kurani përmend ata që do të qëndrojnë përjetësisht në Xhehenem. Sheh Hasan el-Habannakah el-Mejdani thotë:

Kurani është i qartë se jobesimtarët të cilët nuk kanë asnjë justifikim për mosbesimin tyre (*gajru el-ma'dhur bi kufrihim*) janë prej banorëve të Zjarrit në botën tjetër dhe do të rrojnë atje përjetësisht në ndëshkim. Për më tepër, Zoti nuk do t'i falë ata si për mosbesimin (*kufri*) e tyre ashtu edhe për *shirkun* që i kanë bërë Atij, ndërkohë që Ai do të falë besimtarët mëkatarë sepse mëshira e Zotit do t'i përfshijë ata me falje falë bujarisë dhe bereqetit hyjnor, nëse Zoti dëshiron kështu.[\[42\]](#)

Fraza kyçe këtu është “ata të cilët nuk kanë justifikim për mosbesimin e tyre”. Këto janë njerëzit që kanë refuzuar qëllimisht të vërtetën, si p.sh. Ibilisi, për shkak të arrogancës e jo injorancës. Ata që kanë qenë vërtet të pavetëdijsëm do të kalojnë një kohë në Xhehenem, por në fund të fundit ata do të mbulohen nga nuri hyjnor, siç tregon edhe Imam Gazaliu. Kurani i referohet mosbesimit të shoqëruar nga karakteristika të caktuara që tregojnë natyrën e ulët të atyre që qëllimisht dhe vullnetarisht e refuzojnë mesazhin.

Profeti (a.s.) i ka përshkruar jobesimtarët, në hadithin autentik të transmetuar nga Buhariu, si “banorë të Zjarrit”, duke thënë: “A dëshironi t'ju them se kush janë banorët e zjarrit?”

Shokët (sahabët) e tij iu përgjigjën: “Vërtet, tregona”.

Atëherë, ai tha: “Çdo njeri mizor, i vrazhdë, fodull, koprrac dhe arrogant”^[43]

Krahas kësaj, një hadith i mirënjohtë, që është hadithi i parë që i transmetohet studentëve të hadithit, thotë: “Atij që nuk tregon mëshirë nuk do t’i tregohet mëshirë”.^[44] Në një tjetër hadith autentik, një prostitutë falet sepse ajo i jep ujë një qeni të etur.^[45]

MARRËDHËNIA E MUSLIMANËVE ME NJERËZIT E BESIMEVE TË TJERA

Zoti i Islamit është Zoti i mbarë njerëzimit – Zoti i çifutëve, të krishterëve, sabenjve, magianëve (prej këtyre ishte njëri prej tre të urtëve që thuhet se shkoi për të para Jezusin e sapolindur sh.p.) dhe idhujtarëve. Ai i furnizon dhe ushqen të gjithë ata me përdëllim dhe hijeshi. Ai u jep një shtyrje të afatit edhe atyre të cilët madje mohojnë deri dhe ekzistencën e Tij “me shpresën se ndoshta ata mund të kthehen”. Ai i ka sfiduar ata që besojnë dhe e nderojnë Atë që të mbruhen me cilësitë që Zoti ka zgjedhur për të përshkruar vetveten: të tilla si mëshira, dhembshuria, falja, durimi, butësia dhe dashuria. Profeti ynë ka thënë: “Askush prej jush nuk do të besoj vërtet derisa të mos dojë për sivëllain e tij atë që do për veten”. Në komentarin e tij, Imam Neveviu thotë:

Kjo duhet kuptuar pikë së pari si vëllazëri universale, kështu që ajo përfshin muslimanët dhe jomuslimanët (*kafir*). Një njeri duhet të dojë për sivëllain e tij jomuslimanë që ai të hyjë në gjendjen e nënshtrimit ndaj Zotit të tij. Sa i përket sivëllait të tij musliman, ai duhet të dëshirojë që gjendja e tij e nënshtrimit të vazhdojë. Për këtë arsye, të lutesh për udhëzimin e jomuslimanëve është një gjë e dashur dhe e shpërblyer [nga Zoti]. Hadithi duhet kuptuar sikur e mohon besimin e plotë dhe jo besimin në tërësi të atij që nuk do për sivëllanë e tij atë që do për veten. Për më tepër, kuptimi i dashurisë këtu është që dikush të dëshirojë të mirën dhe dobi për të tjerët. Kjo është dashuri shpirtërore dhe jo dashuri natyrore. Sepse natyra njerëzore është e tillë që njerëzit e urrejnë që të tjerët të kenë të mira më të mëdha apo që të jenë më të epërm ndaj tyre. Por njeriu duhet të shkojë kundër kësaj natyre dhe t’i kundërvihet asaj si dhe të lutet për sivëllain e tij dhe të dëshirojë për tjetrin atë që dëshiron për vetveten. Dhe sa herë që ai nuk është i aftë për ta bërë këtë, kjo ndodh për shkak se ai është ziliqar... Kështu që, njeriu duhet ta përpunojë veten dhe të shtrëngojë egon e tij që ajo të jetë e kënaqur me urdhërin e Zotit dhe t’i kundërvihet egos së tij duke u lutur për armiq të tij.”^[46]

Vetëm kur ne arrijmë në këtë rrafsh besimi dhe shpirtbutësie që përshkruan Imam Neveviu atëherë kondita jonë do të ndryshojë. Ne jemi në një gjendje të shtypur dhe të ulët sepse ky është vendi ku ne përkasim në mënyrë që të nxjerrim mësimet që ne kemi nevojë të marrim. Muslimanët harrojnë se Profeti (a.s.) ynë u persekutua në Mekë për trembëdhjetë vjet, e megjithatë ai nuk reshti së luturi për udhëzimin e popullit të tij. Ai u dhunua në fushëbetë të Uhudit e përsëri iu drejtua Zotit të tij duke thënë: “O Zoti im, fale popullin tim sepse ata nuk dinë se ç’bëjnë”^[47] Ky duhet të jetë reagimi ynë ndaj popujve të besimeve të tjera. Shqetësimi ynë nuk duhet të jetë kurrë mbi faktin se ku po shkojnë njerëzit e tjerë, dhe as nuk duhet të dëshirojmë kurrë për të tjerët atë që nuk e duam për veten tonë. Përkundrazi, shqetësimi ynë duhet të jetë medoemos pyetja që Zoti na parashtron të gjithë ne: *E ku po shkon pra tani?*

Përktheu: Rezart Beka

[1] Ebu Bekr bin Furak el-Isbahani, “Kitab el-hudud fi el-usul” (Bejrut: Dar el-Gharb el-Islami, 1999), f. 110.

[2] Ibid.

[3] Ebu El-Beka el-Kafavi, “El-Kulijat” (Bejrut: Muasesat el-Risaleh, 1993). F. 764.

[4] Ky është një gjykim ligjor paksa i ndryshëm bazuar mbi një hadith të saktë. Kjo nuk do të thotë se muslimanët nuk mund të pranojnë trashëgimi ligjore nga të afërmit jomuslimanë; ata mund ta bëjnë një gjë të tillë. Por, përgjithësisht, ata nuk mund të pranojnë një sistem shpërndarjeje në ligjet e trashëgimisë të ndryshëm nga vullneti i një personi, të tilla si ndarja e shtetit në situatat ku i vdekuri nuk ka lënë testament. Çdo rast specifik, megjithatë, duhet shpënë para një myftiu të njohur.

[5] Ibn Xhuzej e-Kalbi, “Tashil li ulum el-tenzil”, (Bejrut: Dar el-Kalam, n.d.), vol. 2. f. 100.

[6] Ligjet Noe-tike janë ato që kombet johebraike janë të kërkuar që të praktikojnë. Sipas disa rabinëve, hebrejtë, të cilët janë të përzgjedhur nga Zoti për të qenë bartësit e ligjit, janë të detyruar të zbatojnë 613 rregulla të shenjta dhe duhet ti mësojnë xhentilëve, si mëshirë për ta, vetëm shtatë prej tyre. Ato janë 1) ndalimi i blasfemisë; 2) idhujtarisë; 3) vrasjes; 4) vjedhjes; 5) të marrëdhënieve seksuale jashtë martesës, përfshi këtu kurvërimin, shtazërinë dhe homoseksualitetin; 6) i konsumimit të gjakut ose mishit të marrë nga kafsha e gjallë; dhe 7) detyrimin për të themeluar gjykata ligjore dhe për të caktuar gjykatës, për ti garantuar njerëzve të drejtën për tui adresuar drejtësisë dhe për të ndrequr gabimet. Ndonëse detyrimet birnore janë të inkurajuara, ato nuk përbëjnë një urdhëresë për joçifutët.

[7] K. Kohler, Jewish Theology: Systematically and Historically Considered (New York: MacMillan, 1918), f. 427.

[8] Sheh Bari Rexhep, “Teuhid Hidajat el-murid ila sherh xheuharat el-teuhid” (Bejrut: Dar el-Khajr, 1994, f. 122.

[9] Ebu Hasan Ali el-Vahidi, “Esbab Nuzul el-Quran”, (Bejrut: Dar el-Kutub el-Ilmijeh 1998).

[10] Shih, “Tefsir el-Tabari” dhe “Tefsir ibn Kethir”

[11] Sahih Muslim, libri nr. 20, hadithi nr. 4573 dhe 4574.

[12] Sahih Muslim, Libri nr. 4, hadithi nr. 2033.

[13] Sahih Buhari, vol. 9, libri nr. 88, hadithi nr. 6627.

[14] Sahih Buhari, vol. nr. 8, libri nr. 73, hadithi nr. 125; Sahih Muslimi, libri nr. 1, hadithi nr. 0117.

[15] Abdurrahman b. Malluh, ed. Masuat nadrat el-naim, (Xhide: Da el-Uasila, 1999), vol. 2, 5, 445.

[16] Sahih Buhari, vol. 4, librin nr. 52, hadithi nr. 2809 & 2872.

[17] Sunen el-Tirmidhi , vol. 2, libri nr. 1, hadithi nr. 1446.

[18] Imam Karafi thotë në librin e tij “El-Furuk”, “Dije se padituria nuk është një justifikim për pohime që përmbajnë në to mosbesim. Arsyeja për këtë është se një parim juridik pohon: “Çdo padituri që mund të eliminohet nga ana e muslimanit të paditur, të shëndoshë mendërisht dhe adult nuk mund të përdoren si argument në favor të tij”. Zoti i ka dërguar krijimit të tij të dërguar për ta hequr këtë padituri nga ata. Për më tepër, Zoti i ka obliguar të gjithë ata që të mësojnë mesazhin dhe të veprojnë në përputhje me të. Kështu që, çdokush që braktis mësimin dhe veprimin e drejtë dhe mbetet në një gjendje paditurie ka mëkatuar dyfish sepse ka neglizhuar mësimin dhe ka dështuar të veproj në përputhje me mësimin. Nëse ai mëson, por nuk vepron në përputhje me të, mëkati i tij është vetëm në mosveprimin sipas dijes dijes së tij. Gjithsesi, çdokush që meson dhe vepron [në përputhje me të] është në një gjendje hiri [nga Zoti]”. Shih Sheh Muhamed el-Bakuri, “Tertib el-furuk ue ikhtisariha”, (Casablanca: El-Aukaf 1996), vol. 2, f. 376.

[19] Sadik el-Ghirjani, “Fi el-akidah ue el-minhaxh” (Benghazi: Dar el-Kutub, 2002), f. 106. Gjithashtu, gjashtë kushtet janë marrë nga ky seksion, një libër i shkëlqyqyer, me disa shtesa.

[20] Raportuar nga el-Hamidi në librin e tij “Musned”.

[21] Ibn Abdul Berr, “El-Temhid” (El-Muhamedijeh: El-Metba’ah el-Fadlijeh, 1998).

[22] Njëshmëria e Zotit.

[23] El-Kaffaui, “El-Kullijeh”, f. 765.

[24] Suneni i Tirmidhiut, Vol. 2, libri nr. 1, hadithi nr. 1446.

[25] El-Ghirjani, “Fi el-akidah”, f. 104.

[26] Ibn Xhuzej el-Kalbi, “Tashil”, vol. 1, f. 484.

[27] Sahih Buhari, Vol. 4, libri nr. 52, hadithi nr. 2809 & 2872,

[28] Sheh Abdurrahman Hasan el-Habannakah el-Mejdani, “El-Akidah el-Islamijeh ue ususuha” (Damask: Dar El-Kalem, 1997), f. 615,

[29] Ebu Hamid el-Gazali, “Mexhmuat rasail el-Ghazali”, (Bejrut: Dar el-Kutub el-Ilmijeh, 1994), f. 96.

[30] Ibid.

[31] Ibid. f. 97.

[32] Imam Xhelaludin el-Sujuti, “El-Hauli li el-Fetaui”, (Bejrut: Dar el-Kitab el-Arabi, n.d.), vol. 2, f. 409.

[33] Imam Jahja b. Sharaf el-Nevevi, “Shehr rijad el-Salihin”, përkthim dhe komentim nga Hafiz Salah ed-Din Yusuf (Rijad: Mektebet Dar el-Selam 1998), vol. 1, f. 32.

[34] Kjo do të thotë se provat e Islamit janë paraqitur në një mënyrë të pakundëreshtueshme. Kjo nuk do të thotë thjesht ti thuhet atyre që të bëhen muslimanë. Duhet të kujtojmë se vetëm të shihje profetin

(a.s.) ishte provë e mjaftueshme, por u deshën disa vite para se disa prej shokëve të tij të kuptonin këtë të vërtetë. Nga ana tjetër, Ebu Lehebi, nuk arriti kurr ta kuptoj këtë, kështu që fati i tij u vulos që në fillim.

[35] Sujuti, “El-Hauli li el-Fetaui”, vol. 2, f. 408.

[36] Imam Jahja b. Sharaf el-Nevevi, “Sahih Muslim bi shehr el-Nevevi” (Kajro: Metbeah Hixhazi, 1930), vol. 16, f. 209.

[37] Sujuti, “El-Hauli li el-Fetaui”, vol. 2, f. 408.

[38] Sheh Abdul Kerim Tata dhe Sheh Muhamed Adib el-Kilani, “Shehr xheuharat el-teuhid”, (Damask: Dar el-Bashair, 1994), vol. 1, f. 146.

[39] Gjenarata e dytë e muslimanëve që takuan shokët e profetit (a.s.), por jo vetë profetin (a.s.).

[40] Imam Muhamed Abdul Rauf el-Munau Fajd el-kadir” (Bejrut: Dar el-Islam, 1996), vol. 4, f. 610.

[41] Shih El-Xhenab el-gharbi, seksioni i Rashid Efendi-ut, Libraria Sulejmanie “Muktheseru tedhkirat el-Kurtubi”.

[42] El-Mejdani, “El-Akidah el-Islamijeh”, f. 662,

[43] Sahih Muslim (Bejrut: Dar Ihja el-Turath el-Arabi, 2000), vol. 4, hadithi nr. 9021.

[44] Sahih Muslim, Libri nr. 30, hadithi nr. 5737.

[45] Neveviu, “Sahih Muslim bi-shahr el-Nevevi” (Kajro: Metba’ah Hixhazi, 1930), vol. 14, f. 242.

[46] Neveviu, “Shehr metn el-erbain el-Nevevijeh”, (Damask: Mektebeh Dar el-Feth, 1970), f. 123.

[47] Sahih Muslim, libri nr. 19 (Kitab el-xhihad), hadithi nr. 4418.

Date Created

16/10/2014

Author

erasmusi